

לפני חמש-עשרה שנה לחשו על „ציונות אכזרית“ — רק עתה ניתן

אולם ההיענות לא היתה גדולה. היהודים חששו, כי כל העניין הוא מלכודת, כדי לגלות את הציונים. והרי ציונות היתה אחת ההאשמות החמורות ביותר בספר החוקים של עיראק, כאשר היו נפגשים, היו שואלים האחד את השני: „ויתרתני? והתשובה היתה לרוב: „נראה, נראה.“

★ ★ ★

חפץ קטן הושמד

ה רק הודשי. בא חג הפסח. ביום האחרון של החג יצאו המוני היהודים של בגדאד, כמינהגם, לטייל על שפת החדיקל, לחגיגת שירת הים. בשעות השיא היו על הטיילת קרוב ל-50 אלף יהודים — גברים, נשים וטף. בשעה תשע בערב כבר קטן מספרם. רובם חזרו לבתיהם, לטעור את הסעודה הראשונה על פיתות ומאכלי חמץ. אולם רחוב אבו אל-נואס, לאורך הנהר, המה עדיין ממטיילים יהודיים.

בקפה דאר אל-בידה ישבו צעירים יהודיים משכילים. לפתע חלפה על פני בית-הקפה מכונית. חפץ קטן הושלך ממנה. תוך כדי נסיעה, ומיד התפוצץ על המידוכה. רק במיקרה לא נפגע איש.

הפצצה הידודה ברחבי עיראק כולה. בי מיוחד חשו בוועד היהודים. הם היו משובשים, כי טרויסטים עיראקיים ניסו להתייחס כביהודים. זכרונות מימי רשיד עלי אל-כילני הועלו בחדרה. „כדאי לנסוע ליש-ראל“, החלו המהססים לומר האחד לשני. למחרת הציפו המוני יהודים את משרדי משטרת הנסיעות והנתינות, שנקבעו כמקום רישום של המבקשים לחתר על אורחותם. היו אלה, ברובם המכריע, בני השכבות ה-עניות, שלא היה להם מה להפסיד. מול הנחשול הפתאומי, פנתה המשטרה לזעזוע העדה, ביקשה ממנו להעמיד לרשותה כתי-כנסת או כתיספר יהודיים, שישימשו ליישכות-רישום לעולים. בית-כנסת הגדול עזא דאוד ניתן לצורך זה. קציני משטרה ופקידים מתגדבים חברי התנועה עברו בי-

אירגנו רשת הברחה, עוד לפני מלחמת העצמאות, שהעבירה זרם מתמיד של עולים. שיירות העולים עברו דרך המדבר לעבר הירדן, חצו את הגבול במקומות כמו אש-דתי-עקב.

אולם זרם זה היה דקיק, כלל בעיקר בני-נוער. אחת הסיבות: חלק ניכר מהניער המשיכל היהודי היה קשור עם הקומוניסטים העיראקיים, חשב כי תפקידו להגל את המאבק לשינוי פני המישטר בעיראק. הרגו שתי-השופות היתה הודית: הקומוניסטים העיראקיים ערכו הפגנה בבגדאד, בפרוץ מלחמת העצמאות, בה קראו להכרה בזכות העם היהודי להקים מדינה עצמאית.

★ ★ ★

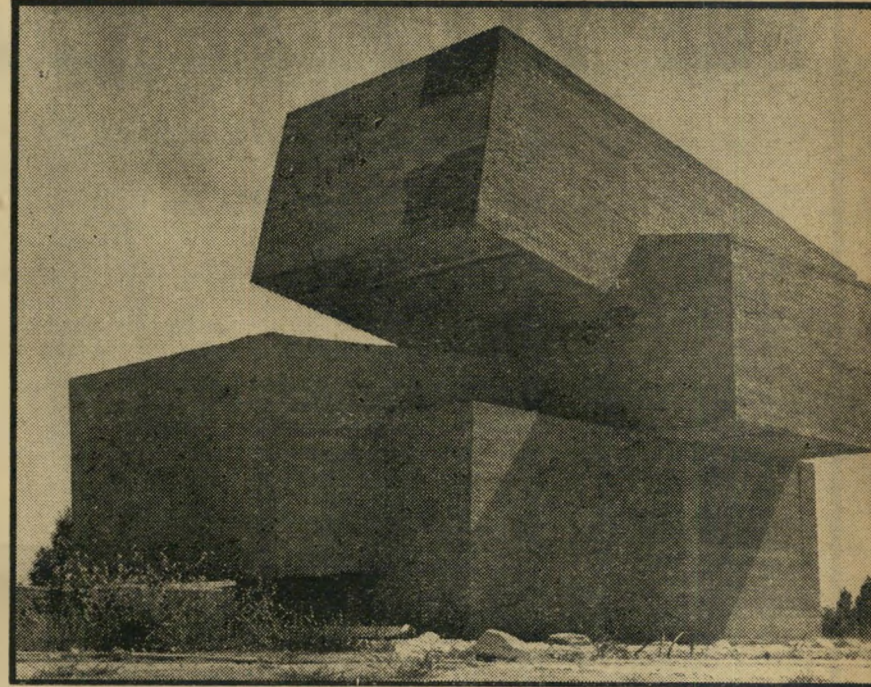
החג הכפוי

ר עדיה הבלתי-יחזקית לישראל גרמה לכמה התנגשויות בין המשטרה העיראקית לבין מובילי השיירות בהרים. לפתע, בפורים של שנת 1950 (חודש מארס), פירסמה הממשלה הודעה מדהימה: כל יהודי עיראקי, שירצה לעזוב את עיר-ראק, יוכל להצהיר על ויתור-מרצון על נתינותו העיראקית. היה ברור, כי הכוונה לאלה הרוצים לעלות לישראל. בדבריה-הסבר, שהובאו בעיתונים, נאמר: „ההתנגשויות בין המשטרה לבין קבוצות מהגרים היו כיון, כי חלק מיהודי עיראק אינם רוצים לחיות במדינה הזאת. עלי-די בריחתם הם מוציאים שם רע לעיראק. מי שאינו רוצה לחיות בקירבנו, אין מקומו כאן. שילך.“

בראש הממשלה שהחליטה על כך עמד תופיק אל-סויד. מאוחר יותר, אחרי ה-פיכה של הגנרל קאסם, בי-1958, כאשר הועמד איתו אל-סויד למשפט צבאי והוא שם בכנידה, היה אחד מסעיפיה-האישום ה-עיקריים: סיוע למדינת ישראל, עלי-די מתן אפשרות ל-100 אלף עיראקים להצטרף אל שורות אורחיה.

באותו היום, 1950, כתבו עיתונים עיראקיים: „היום חוגגים היהודים שני חגים: חג פורים, וחג מתן הרשות לעלות ליש-ראל.“

קציני משטרה הופיעו בבתי-הכנסת, והי-גבאים הודיעו כי כל הרוצה לשאול שאלה בקשר להודעת הממשלה, יקבל תשובה מפי הקצינים. הקצינים הבהירו, כי כל אשר על יהודי לעשות, כדי לעזוב בשלום את עיראק ולנסוע לישראל, הוא לחתום על טופס ש-הוכן לצורך זה על-ידי הממשלה.

אנדסה זו, עשויה מבטון ובסינגון מופשט, הוקמה במרכז אור-הודו, שם מתגוררים אלפים רבים מבין עולי עיראק. היא הוקמה לזכרם של שני בני בגדאד — שלום צאלח ויוסף בצרי — שהוצאו להורג בתלייה על חלקם בעסקי-הביש העיראקי, לאחר שנשפטו לפי כללים בינלאומיים.

לזכר התלויים

תגר חוזר ומזכיר את חבריו — יהודים מקומיים — שנעצרו. שניים מהם נתלו, אחרים נדונו לתקופת-מאסר ארוכות. אבל הוא אינו אומר על מה ולמה נעצרו ונשפטו. הוא עצמי נעצר מכיוון שהיה שליח יש-ראל. אבל מה עם האחרים? עד כה לא נית-

י שנה פרשה סודית אחת, עליה לא נכתבה עד כה מילה אחת בישראל. הפרשה נוגעת למה שקרה בבגדאד, לפני 15 שנה. במשך השנים האחרונות ניתנה האפשרות לכתוב על הרבה פרשיות. על גילגולי עסקי-הביש, על ריגול ועל ציד-מדענים. רק נושא אחד נשמר בסוד כמוס: „העסק העיראקי.“

פיצצות נגד יהודים

מישמרות, יום וליילה, ברישום הפונים אליהם. העדה הקימה מטבח מיוחד, שיספק אוכל ללשונות ולעוריהם, כדי שלא יאלצו להפסיק את עבודת הרישום. כאשר חלפה הבהלה הראשונה, הסתי-בר כי לא כל יהודי עיראק רצו לעזוב. בסך הכל נרשמו — עקב הפצצה על ה-טיילת — כעשרת אלפים יהודים. מה עוד, שקצב ההטסה ארצה היה איטי מאוד. אחרי

נה תשובה רשמית של ממשלת ישראל. אפשר רק להישען על טענות העיראקים. כפי שבאו לידי ביטוי בפי התובע העיראקי. ממשלת עיראק טענה, כי תגר והעצורים העיראקיים היו שייכים לרשת „ציונית“. היא האשימה אותם בהטלת שלוש פצצות, שנועדו לעורר בהלה דחוקא בין יהודי עיר-ראק, תוך יצירת הרושם שהפצצות הוטלו בידי טרויסטים ערביים שונאי-יהודים. כיצד הסבירה ממשלת עיראק גירסה זו? התשובה חייבת להתייחס לכל שאלת עלי-י-הם של יהודי עיראק, אחרי הקמת מדינת ישראל.

לפני שבוע הורם קצה אחד של מסך-הסודיות. מבעד לו ניראה גבר בעל שיער מכסיף, לבוש חליפה ומדבר עברית צחה: יהודה תגר, פקיד משרד-החוץ בירושלים. הוא סיפר על הפצצת שקרה לו: „בשנת 1950 נשלחתי בשליחות לאומית לעיראק ונתפסתי. איך? ... כאשר הייתי קצין במימשל הצבאי בעכו, עבר אצלנו מח-לק קפה ערבי, יום אחד הוא חלה ושלח במקומו את בן-דודו, שחילק לנו קפה תורכי במשך שבוע. בן-הדודו הוא התגלגל לי-עיראק, וזוהי אותי כאשר הלכתי ברחובות בגדאד. מכתבר כי היה קשור עם הבולשה העיראקית, וגילה להם מי אני.“

יהודה — שהודה בהיותו ישראלי, אך הסביר כי בא לבגדאד כדי להתחנך עם צעירי רה יהודיה עיראקית — לא היה העצור היחיד. המשטרה שמה את ידה גם על שלום צאלח שלום, צעיר בגדאדי, שהיה ממונה על מחבואי הנשק של ההגנה. הוא נשבר על חקירה, הוביל את השוטרים מבית-כנסת אחד למישונו, הראה להם היכן מוסתר הנשק ש-נאגרו עוד מימי מלחמת העולם השנייה. הוא שילם על כך בחייו, כתום משפטי.

★ ★ ★
מחתרת „התנועה“

ע יום מלחמת העצמאות, היו בי-עיראק כ-130 אלף יהודים, שראו את עצמם כצאצאי הפליטים שגלו לבבל אחרי חורבן בית ראשון. היתה זו קהילה משג-שגת, בעלת אחוז גבוה של בעלי-השכלה, ואשר בידי אנשי-הכספים, הבנקאים והסוחרים שלה נמצא ניהול הכלכלה העיראקית כולה. לעדה היהודית שוריינה — עלי-די החוקה — נציגות בבית-הנבחרים, וכמעט בכל ממשלה עיראקית היה לפחות שר יהודי אחד.

עדה זו גם לא טעמה טעם פוגרומים ורדיפות, בהיקף שהיה מקובל באירופה המזרחית. רק פעם אחת נערך פוגרום: בעת שלטונו של ראש-הממשלה הפרו-נאצי, רשיד עלי אל-כילני בי-1941. לעומת זאת, קיימה קהילה זו קשר אמיץ עם ארץ-ישראל — ובעיקר עם ירושלים — עוד מימי היות שתי הארצות חלק מן ה-קיסרות העותמנית. כנים של משפחות עיר-ראקיות רבות התיישבו בארץ בין שתי מל-חמות העולם.

עם קום מדינת ישראל, היה לתנועה ה-ציונית בעיראק אירגון מחתרת נרחב-למדי, שפעל תחת השם הכולל של „התנועה“. שליחים מישראל, יחד עם פעילים מקומיים,

כדי להסתיר את ההסכם הבלתי-כתוב בין ממשלת עיראק לבין ישראל, בדבר התרת עלייתם של יהודי עיראק, יזמה בגדאד פירסום כתבות בעיתונים ערביים. אחד המאמרים בסידרה זו הופיע בעיתון אחר סאעה המצרי, תחת הכותרת: „עיראק מגרשת 107 אלף יהודים לישראל.“

תעמולה ערבית

ס יפירו של יהודה תגר, כפי שהותר לפירסום בשבוע שעבר, הצטמצם בעיר-קר לקורותיו האישיות בכלא העיראקי. הוא אומנם נדון למאסר-עולם, אך אחרי-עשר שנות מאסר — שוחרר על-ידי קאסם, במסגרת החנינה שניתנה לאסירים הקומוניסטיים. הסיפור כולו נקרא כמו מהדורה ישראלית של הרפתקות הסוכן ההשאי 007. אבל בי-ניגוד לציירותיו של יאן פלמינג, השאיר סיפור זה — בסופו — מספר תעלומות ללא מענה.